

```
{  "@context": "https://schema.org",  "@type": "ScholarlyArticle",  "@id": "https://theologygateway.info/articles/156-three-development-in-ecclesiology",  "headline": "Исторически контекст на Реформацията и неговото духовно отражение. II част",  "alternativeHeadline": "Historical Context of the Reformation and its Spiritual Reflection. Part Two",  "author": {    "@type": "Person",    "name": "Драгомир Радулов"  },  "publisher": {    "@type": "Organization",    "name": "Theology Gateway",    "url": "https://theologygateway.info"  },  "datePublished": "2024",  "isPartOf": {    "@type": "CreativeWorkSeries",    "name": "Исторически контекст на Реформацията и неговото духовно отражение",    "hasPart": [      {        "@type": "ScholarlyArticle",        "name": "Исторически контекст на Реформацията и неговото духовно отражение. I част",        "url": "https://theologygateway.info/articles/156-historical-context-reformation-part-one"      }    ]  },  "url": "https://theologygateway.info/articles/[ARTICLE-ID]",  "description": "Тази лекция изследва историческия контекст и духовните предпоставки, довели до Протестантската реформация, като разглежда събитията от 1517 г. като резултат от продължителен процес на църковен и морален упадък. Изследването анализира късносредновековната църковна практика, духовната криза, характеризираща се с корупция сред духовенството, библейска неграмотност и йерархичен модел на спасение, както и политическата и културната обстановка в Европа през XIV–XV век. Особено внимание е отделено на предшествениците на Реформацията Джон Уиклиф и Ян Хус, чиито критики към папската власт, индулгенциите и църковното богатство подготвят почвата за по-късните реформаторски движения. Лекцията разглежда също Инквизицията, „Чукът на вещичите“ (Malleus Maleficarum) и моралната криза на папството преди 95-те тезиса на Мартин Лутер.",  "keywords": [    "Реформация",    "Джон Уиклиф",    "Ян Хус",    "Папска корупция",    "Инквизиция",    "Индулгенции",    "Късносредновековна църква",    "Политически контекст",    "Авторитет на Писанието",    "Духовна криза",    "Reformation",    "Wycliffe",    "Hus",    "Papal corruption",    "Indulgences",    "Inquisition"  ],  "inLanguage": "bg",  "about": [    {      "@type": "Thing",      "name": "Протестантска Реформация"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "История на християнството"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "Късносредновековна църква"    },    {      "@type": "Thing",      "name": "Църковни реформи"    }  ],  "articleSection": "Църковна история",  "learningResourceType": "Academic lecture",  "educationalLevel": "Higher education" }
```

Автор: Драгомир Радулов

Първа част: <https://theologygateway.info/articles/156-historical-context-reformation-part-one>

Abstract: Dragomir Radulov, *Historical Context of the Reformation and its spiritual reflection. Part Two*. Initiative for Spiritual evelopment "St.John Chrysostom". Sofia: Holy Trinity Christian Church, 2024.

This lecture examines the historical context and spiritual preconditions that gave rise to the Protestant Reformation, arguing that the events of 1517 represent the culmination of a prolonged process of ecclesiastical and moral decline rather than a sudden rupture. The study surveys the liturgical practices of the late medieval Church, the spiritual crisis characterized by clerical corruption, biblical illiteracy, and an oppressive hierarchical model of salvation, and the

broader political and cultural landscape of fourteenth-fifteenth century Europe. Particular attention is given to the forerunners of the Reformation—John Wycliffe and Jan Hus—whose critiques of papal authority, transubstantiation, indulgences, and clerical wealth established the theological groundwork for later reform. The lecture also examines the rise of the Inquisition, the Malleus Maleficarum and its misogynistic ideology, and the profound moral corruption of the papacy in the decades preceding Luther's Ninety-Five Theses. The study concludes that the Reformation emerged from a convergence of spiritual longing, biblical rediscovery, political fragmentation, and widespread disillusionment with institutional Christianity, creating the conditions for a transformative movement that would reshape Western Christendom. Keywords: Reformation, Wycliffe, Hus, Papal corruption, Inquisition, Indulgences, Late medieval Church, Political context, Scripture authority, Spiritual crisis

```
.video-wrapper { width: 90%; max-width: 56em; /* optional cap (~896px at 16px base) */ margin: 0 auto; /* center horizontally */ aspect-ratio: 16 / 9; } .video-wrapper iframe { margin: 1em; width: 100%; height: 100%; border: 0; }
```

Въведение: от

Лутер към Европа

В предишната лекция бяха разгледани предпоставките за Реформацията – от късното средновековие, през Уиклиф и Хус, до духовната и политическа криза в навечерието на 1517 г. Днес проследяваме развитието на Реформацията след Мартин Лутер, нейното разпространение в Европа, богословските ѝ разклонения и политическите последици, които оформят съвременния европейски пейзаж.

Реформацията успява при Лутер поради съчетаването на няколко ключови фактора: отлично познаване на религиозната обстановка, задълбочено изучаване на Писанията в оригиналните езици, успешен превод и разпространение на Библията на народен език, юридическо образование, познаване на традиционното немско богословие и логическия светоглед на Уилям Окам, както и своевременна политическа подкрепа от няколко германски князе. Личните качества на Лутер – безстрашие, смелост и решителност да следва Бога докрай – също са от решаващо значение.

Важен фактор е и наличието на благоприятна почва за протестантството в определени райони: Южна Франция е бивш район на катарите (албигойци), Швейцария – на валденсите. Политическата обстановка в Свещената Римска империя, с нейните относително независими княжества, също благоприятства разпространението на новото учение.

Сола Скриптура – смисъл и значение

Централният принцип на Реформацията, изкован от Лутер, е ***Sola Scriptura*** – единствено Писанието. Това не означава отхвърляне на традицията като цяло, а поставяне на Писанието като върховен авторитет, над който нищо друго не може да стои. Преданието има своето място, но трябва да бъде съобразявано с Писанието; всичко в преданието, което не е в съгласие с Писанието, е недействително и трябва да отпадне.

Това е най-точната дефиниция на протестантството – критично отношение към преданието на основата на Писанието. Писанието е мястото, където Бог е излял боговдъхновеността, и оттам всичко се сглобява и дефинира.

Вормският едикт и началото на разпространението

Под натиск на папския нунций и по нареждане на император Карл V, на 8 май 1521 г. Мартин Лутер е осъден с Вормския едикт и скоро след това отлъчен от Църквата. Въпреки това неговите книги вече са широко разпространени, а няколко князе се опълчват срещу императорския указ.

Почти едновременно с това избухва Селската война, водена от Томас Мюнцер. Около 300 000 селяни се вдигат на въстание, като жертвите достигат около 100 000 души. Отначало Лутер намира исканията на селяните за справедливи, но с ескалацията на насилието той се обявява решително против въстанието и застава на страната на бюргерството.

Именно по това време възниква името **протестанти**. Немските имперски князе, защитаващи Лутер, представят декларация, наречена

Protestatio

. От името на този документ новото движение получава своето нарицателно име. Оригиналното значение на думата

протест

е „декларация“ или „обявление“ – излагане на нещо на показ, а не задължително опозиция. В съвременния свят обаче думата придобива значение на нещо анти-, противопоставящо се.

Аугсбургският мир (1555)

През 1546–1547 г. избухва малка гражданска война в Германия, когато император Карл V се опитва да воюва срещу няколко протестантски княжества. Втора война през 1552 г. вече заварва протестантския съюз значително укрепен с присъединяването на Мекленбург, Саксония и Прусия. Протестантите вземат връх и издействат признаването си като вероизповедание с **Аугсбургския мир** от 1555 г.

Лутеранството е признато за легитимна религия, но не и калвинизмът, анабаптизмът и другите течения. Важен принцип на мира е ***cuius regio, eius religio*** – чиято е властта, негова е и религията. Князът има право да налага вярата си на своите поданици, като на несъгласните се дава възможност да се изнесат с имуществото си в други княжества.

Жан Калвин и калвинизмът

Живот и обръщане

Жан Калвин (1509–1564) е французин с високо образование – получава богословско и юридическо образование в Париж, изучава класическата литература. Запознава се с протестантските идеи и внимателно изучава Библията. Обръщането му става през 1532 г. – от католик към протестант – което той описва като мистичен акт. Имайки библейско знание, той получава посещение на Светия Дух, на което не може да се съпротиви, и знае, че трябва да поеме в тази посока. Това свръхестествено преживяване обаче има дълга предистория на изучаване на Библията и беседи с Жак Льофевър, преводача на Библията на френски.

Новата му позиция не остава скрита и той е принуден да бяга в Швейцария, в град Базел. Швейцарските градове провеждат свободни дебати – представители на протестантството и католицизма спорят на площада, и който надделее, определя вероизповеданието на града. Един по един главните градове стават протестантски.

Лозанският диспут (1536)

На 5 октомври 1536 г. в Лозана се провежда публичен религиозен диспут между привържениците на Реформацията и католицизма, на френски език. Поканени са Фарел, Вире и Калвин. Обсъждат се десет въпроса по принципите на Реформацията. Първо излизат Фарел и Вире, но не успяват с аргументите си; католиците заявяват, че протестантите пренебрегват отците на Църквата. Тогава се намесва Калвин и заявява, че протестантите не само изучават отците, но и ги познават много по-добре от самите католици. Той успява да даде отговор по всичките десет въпроса, като използва изцяло трудовете на отците, посочвайки местата, където неговите тези се потвърждават, и ги

цитира наизуст. Това е абсолютен нокаут – представителите на папството губят всякакъв авторитет и напускат.

Калвиновата теология

Основното му съчинение е *Наставление в християнската вяра (Institutio Christianae Religionis)*. В Женева

Калвин пише своя главен труд, вдъхновен от мъченическата смърт на свои съмишленици във Франция.

За Калвин *Sola Scriptura* означава, че чрез писаното слово се познава вечното Слово – Христос. Това е принципна теза на Реформацията. Когато Калвин подчертава авторитета на Свещеното Писание, той има предвид **посланието**, а не буквата – това е прогресивен подход. Например, той отбелязва как апостол Павел не цитира съвсем буквално Псалм 50:4 в Римляни 3:4 – важно е посланието, а не буквата.

Калвин смята, че боговдъхновеността на Писанието не се потвърждава от Църквата, но Духът по неповторим начин свидетелства в сърцата на всеки. Той дава пример как четенето на Демостен, Цицерон, Платон и Аристотел му доставя удоволствие, но нищо не може да се сравни с преживяването, което Духът дава на вярващия при контакта с Писанията.

Калвин обаче греши, когато смята, че откровенията са задавани на отделни хора и после от това става Църквата. Винаги, когато Бог дава откровение на човек, макар и отделен, Той го мисли в рамките на общност – било то обществото на Израел или новозаветната Църква. Именно в общността става физическият процес на създаване на Писанията, както и последващият процес на канонизация.

По отношение на предопределението, Калвин отива по-далеч от Августин. За Августин Бог подминава някои хора; за Калвин онези, които Бог подминава, всъщност са предопределени за наказание. Самият Калвин е ужасен от този логичен извод и осъзнава нравствените му последствия. Той предупреждава, че Бог не е творец на греха, и че предопределението трябва да се приема като мистерия и непостижима тайна, а не като логическа мъдрост за всекидневна употреба.

В калвинизма се утвърждава разграничението между **видима** и **невидима** Църква. Невидимата Църква е позната само на Бога и се разпознава по истинската проповед, правилното извършване на тайнствата и плодоносното църковно общество. Това измества центъра на службата от олтара (с причастието) към амвона (с проповедта) – основното място, където Бог среща хората за наставление, утешение и изобличение. Простото цитиране на Писанието в традиционната литургия се заменя с проповед, в която словото се взаимосвързва с живота на общността.

Последователите на Калвин се наричат **реформати** (реформирани).

Разпространение на калвинизма

Калвинизмът се разпространява в Швейцария, части от Германия, Шотландия, Нидерландия, а чрез хугенотите – и във Франция. Той оказва огромно влияние върху по-късните протестантски деноминации.

Богословски различия между лутеранство и калвинизъм Причастието (Евхаристията)

И двете вероизповедания отхвърлят католическата **трансубстанция** – учението, че хлябът и виното по същност стават тяло и кръв Христови, запазвайки само формата. За лутераните Христос е

in, sub et cum pane

– в хляба, под хляба и с хляба. Тялото Христово има всеприсъствие и пронизва хляба. За калвинистите вярващите чрез Духа биват пренесени в небесните места и там се свързват с Христос; това става чрез вяра – ако някой приема без вяра, той просто взима хляб и вино. Вярата определя действителността на причастието. За Калвин, вкусвайки от хляба и виното, ние вкусваме от предстоящата слава.

Кръщението

И двете деноминации приемат кръщение на бебета (за разлика от баптизма). Кръщението е аналог на обрязването в Стария Завет и представлява приобщаване на детето към потока на Божиите дела. При калвинистите бебетата се кръщават само на вярващи родители, в бъдещо покаяние и вяра. При Лутер в кръщението детето придобива дара на вярата, защото вярата също е дар.

Други различия

В калвинизма се очаква водене от амвона към конкретни правила за живота – божията воля се превръща от изявително в заповедно наклонение. Има строго следене върху живота на вярващия, което крие опасност от легализъм. Лутеранството е по-свободно, без непременно създаване на строги правила, което крие опасност от свободия.

И двете вероизповедания приемат **приснодевството на Богородица** – тя е девствена преди, по време и след раждането на Исус. Това е забележително, тъй като Писанията (Матей 1:25, Марко 6:3, Галатяни 1:19) съдържат пасаж, които могат да се тълкуват като указание за братя и сестри на Исус. Традицията на приснодевството обаче е толкова силна, че и двамата реформатори я приемат.

В крайна сметка калвинизмът надделява исторически поради няколко причини: френскоезичното богословие достига до повече хора (Франция има 20 милиона срещу 13 милиона в разпокъсана Германия); Калвин съвместява учението с икономическа програма за преустройство на градовете; и най-вече – калвинизмът има по-отчетлива сепарация от традиционните вероизповедания, съчетана с уважение към традицията и нейното изучаване.

Контрареформацията

Католическата църква не остава бездейна. Важен фактор за развитието на Реформацията е османската заплаха – Сюлейман Великолепни достига до Виена, което принуждава Хабсбургите да насочат вниманието си към защита на държавата, а не към потушаване на протестантите.

В Испания Реформацията не успява – страната току-що е изгонила евреите и арабите, има здрава спойка между държава и Църква и силна инквизиция под ръководството на Торквемада.

Католическата църква предприема няколко ключови стъпки:

1. **Тридентски събор** (1545–1563) – продължил 18 години, извършва проверка на всички догми, изчиства Църквата от тунейдци и развратни елементи, утвърждава библейския канон (включвайки 11 второканонични книги) и взема множество антипротестантски решения.

2. **Йезуитски орден** (Общество на Исус), основан от Игнатий Лойола през 1540 г. – монашески орден, изцяло насочен към граждански инициативи. Създаден от учени хора за защита на папския престол, той изисква пълно подчинение, занимава се с католическа апологетика, благотворителност и създаване на училища. Йезуитите пренасочват индулгенциите към добри дела и създават политика за бързо прощение на греховете на силни хора, както и толерантност към определени грехове.

Известен йезуитски принцип, цитиран от Херман Бузенбаум в *Medulla Theologiae Moralis* (1650), гласи:

„Cum finis est licitus, etiam media sunt licita“

– ако целта е позволена, позволени са и средствата.

Франция и хугенотите

Калвин, макар и в изгнание в Швейцария, непрекъснато отправя поглед към родината си Франция. Той изгражда стратегия за тайно прехвърляне на проповедници във Франция, дори прокопава ровове под граничните служби. Влиянието му достига до знатни родове и високи държавни позиции, под покровителството на Маргарита Наварска, сестра на крал Франсоа I. Възникват лутерански общини, а хугенотите се разпространяват като огън.

Когато камък с листовка попада в спалнята на краля, описваща морала на свещениците и покварата на Римския двор, кралят се възмущава и започват силови намеси срещу хугенотите. Това води до **девет религиозни войни** във Франция, които според някои източници отнемат между 2 и 4 милиона живота.

Вартоломеевата нощ (1572)

Кулминацията на религиозните войни във Франция е **Вартоломеевата нощ** на 24 август 1572 г. Екатерина Медичи, майка на крал Шарл IX, решава да умиротвори католици и хугеноти чрез династическа сватба между дъщеря си Маргарита (кралица Марго) и Анри Наварски, водач на хугенотите.

В Париж са поканени всички смъртни врагове от другия лагер. Те се срещат, пият заедно, спомнят си битките – създава се илюзия за помирение. Поканен е адмирал Гаспар дьо Колини, военният предводител на протестантите, изключително уважаван в

цяла Франция.

На 23 август адмирал Колини е нападнат на улицата и тежко ранен. През нощта на 24 август той е убит в стаята си, а по сигнал в цял Париж започва масово клане на протестанти. Анри Наварски е пощаден, защото Маргарита се застъпва за него и той заявява, че приема католицизма. Кланетата се разпространява из цяла Франция; жертвите се оценяват между 5000 и 100 000 души за около две седмици.

Папа Григорий XIII нарича събитието победа, по-значима от тази при Лепанто (1571). Иван Грозни, възмутен от кланетата, пише възмутително писмо до император Максимилиан II.

Анри IV и Нантският едикт

След смъртта на синовете на Екатерина Медичи, Анри Наварски остава единственият законен наследник на френския престол. Той е принуден да се върне в католицизма с прочутото изречение: „*Paris vaut bien une messe*“ (Париж заслужава една литургия).

През 1598 г. той издава **Нантския едикт**, който предоставя свобода на вероизповеданието на хугенотите, но той никога не се спазва напълно. Анри IV е убит на улицата от ревностен католик през 1610 г.

Англия и англиканската църква

След Стогодишната война английските войски се връщат победени в Англия и се впускат в гражданска война – Войната на червената и бялата роза. Тя завършва с възцаряването на династията Тюдор.

Крал **Хенри VIII** иска развод от Катрина Арагонска, за да се ожени за Ан Болейн. Когато папата отказва, той скъсва с Рим и създава Англиканската църква, като самият той става неин глава. Ан Болейн ражда дъщеря Елизабет, а по-късно е обезглавена по фалшиви обвинения.

След Хенри VIII идва католичката **Мария Тюдор** (*Кървавата Мария*), която жестоко преследва протестантите. При управлението на

Елизабет I

Англиканската църква окончателно придобива протестантски характер, утвърден с **39-те члена на вярата**

(1571). Англиканската църква запазва високата служба (литургията), но доктринално е протестантска.

Английски преводи на Библията

Уилям Тиндейл издава първия печатен английски Нов завет, като бяга в Германия и използва Лутеровия превод като справочник. По-късно е заловен и удушен по заповед на Хенри VIII. Неговият превод задава постоянна лексика – до 80% от по-късните преводи разчитат на неговите думи.

Женевската Библия (1560) е първата цяла английска Библия, преведена изцяло от оригиналните езици (еврейски и гръцки), с номера на стихове, коментари и антикатолически забележки.

Библията на крал Джеймс (King James Version, 1611) е издадена по времето на крал Джеймс I (Яков I), син на Мария Стюарт. Това е изключително влиятелен превод, създаден в златния век на английския език (времето на Шекспир), и се превръща в нещо като Вулгата на протестантския свят.

Тридесетгодишната война (1618–1648)

Това е най-големият религиозен конфликт на епохата, формално между немските протестанти и католици, но с множество политически измерения. Сраженията са основно между австрийски и испански войски от една страна и шведски протестанти от друга, като шведите са финансирани от католическа Франция.

Войната започва в Чехия, където протестантите избират за крал Фридрих V Пфалцки. Католическите войски обаче бързо завладяват Чехия. Първите 13 години всички победи са на страната на католическата коалиция, която използва баварски и австрийски войски.

Френският кардинал **Ришельо**, въпреки че е католически духовник, спонсорира шведите да се намесят във войната, за да попречи на Хабсбургите (които управляват Испания и Австрия) да завладеят стратегическите долини на Рейн и Ена. Това би обрекло Франция на търговска блокада. Ришельо финансира шведите, докато същевременно продължава да притеснява и унищожава собствените си протестанти във Франция.

Шведите влизат в бойни действия и нещата се обръщат – почти всички победи на бойните полета са техни. Войната трае 30 години и отнема около 8 милиона жертви, от които 7 милиона са мирни жители.

Европа се насища с кръв и разбира, че няма начин всички религии да съществуват заедно. Принципът *cuius regio, eius religio* е отменен, и се установява **абсолютна свобода на вероизповеданията** за всеки, навсякъде.

Вестфалският мир (1648)

Вестфалският мир определя курса на Европа към веротърпимост. Европа научава по трудния начин урока, че трябва взаимно да се търпят различните вероизповедания. Швеция получава временен контрол върху северногерманските области, но те постепенно се връщат на германските държави.

Войната също така съживява човешкия интелект. Това е времето на големите учени: Николай Коперник (1473–1543), Джордано Бруно (1548–1600), Галилео Галилей (1564–1642), Йохан Кеплер и Рене Декарт, който измества философията от умозрителна в логистична форма, удобна за науката. Исак Нютон по-късно ще каже, че е видял най-далече, защото е стъпил на раменете на гиганти – именно тези учени.

Уестминстърската изповед на вярата

Уестминстърската изповед на вярата (1646) е един от най-значимите документи на протестантството. За разлика от по-ранните изповеди, които започват с Никейския или Константинополския символ („Вярвам в един Бог“), Уестминстърската изповед започва с Писанието – от Свещеното Писание изхождаме и извеждаме всичко останало.

Изповедта е структурирана аксиоматично – всяка нейна точка е подкрепена с цитати от Писанието. Това е разгръщане на вероизповедание с претенцията, че всичко е извадено от Библията. Този аксиоматичен подход, съсредоточаване само върху Библията и отрязване на традицията, обаче не може да пребори възникващите ереси – всеки си тълкува Библията по свой начин, което води до безкрайно разцепление.

Въпреки това, Уестминстърската изповед определя развитието на протестантството до наши дни – Библията е изворът, от който всичко се разгръща.

Последици и наследство

След 1648 г. Европа се научава да живее заедно, но Русия има тепърва да научи този урок. Двадесет години по-късно в Русия избухва разкол – не на догматическа основа, а заради различия в обредните практики (например посоката на обикаляне на храма). Това води до масови преследвания на староверци.

В протестантския свят настъпва голямото деление – всички деноминации възникват в англоезична среда. Светът тръгва в посока на националните държави, чиито принципи са формулирани от Ришельо. Идва времето на големите световни корпорации (Остиндската компания), на робството, на търговията с кафе, подправки и захар, на френските революции и на модернизма.

Реформацията, започнала като духовно движение за връщане към Писанието, се превръща в един от двигателите на съвременния свят – със своите постижения и своите противоречия, със своя акцент върху индивидуалната съвест и своите предизвикателства пред църковното единство.